

DALĪBNIĒKU UN AKCIONĀRU REĢISTRI – PROBLĒMAS UN RISINĀJUMI

LL.M. **Andrejs Lielkalns**, zvērinātu advokātu biroja "Raidla Lejiņš & Norcous" zvērināts advokāts

Atsaucoties Tieslietu ministrijas aicinājumam, žurnāls "Jurista Vārds" 2011. gada 22. novembra numurā sāka diskusiju par iespējamām izmaiņām sabiedrību ar ierobežotu atbildību dalībnieku reģistru un akciju sabiedrību akcionāru reģistru vešanas kārtībā, cita starpā aicinot izvērtēt iespēju nodot dalībnieku un akcionāru reģistra vešanas funkciju trešajai personai, publiskās ticamības piešķiršanu ziņām, kas ierakstītas trešās personas vestā dalībnieku (akcionāru) reģistrā, un kapitāla daļu, akciju īpašumtiesību pārejas sasaisti ar ieraksta dalībnieku (akcionāru) reģistrā brīdi. Diskusijas turpinājums ir rodams vairākās publikācijās masu medijos, interneta vidē. Sākotnējā diskusija par kapitāla daļu un akciju uzskaites un apgrozības kārtības uzlabojumiem ir pāraugusi konceptuālā diskusijā par to, vai valstī ir nepieciešams vienots centralizēts visu akciju sabiedrību akcionāru reģistrs un, ja tāds ir nepieciešams, tad kam – Uzņēmumu reģistram vai Latvijas Centrālajam depozitārijam – būtu uzticama šāda centralizēta akcionāru reģistra turēšana (vešana). Šī raksta mērķis ir turpināt iesākto diskusiju no praktizējoša jurista skatpunkta, īpašu uzmanību pievēršot trešo personu tiesību aizsardzībai un interešu nodrošināšanai civiltiesiskos darījumos ar kapitāla daļām un akcijām.

Raksta autors uzskata, ka centralizēta dalībnieku un akcionāru/kapitāla daļu un akciju īpašnieku reģistra izveidei nevajadzētu būt pašmērķim, šāda reģistra izveide ir apsverama, ja ir skaidrs tā mērķis un reģistra izveide ir racionālākais risinājums šī mērķa sasniegšanai. Tāpat, apsverot centralizēta reģistra izveides nepieciešamību un mērķi, ir vēlams izvērtēt, vai šāda reģistra izveide nerada papildu administratīvu vai finansiālu slogu komersantam, akcionāriem un dalībniekiem, citām privātpersonām, kas veic darījumus ar akcijām un kapitāla daļām, gan arī centralizēta reģistra idejas saderību ar tām komercietisību un publisko tiesību koncepcijām, uz kurām ir balstītas Latvijas komercietisības.

Tāpat raksta autors uzskata, ka centralizēta akcionāru reģistra izveide, nododot šī reģistra vešanas/turēšanas funkciju Uzņēmumu reģistram (UR) un/vai iesaistot tajā zvērinātus notārus, nav lietderīga, taču ir jāpilnveido un jāpadara drošāka SIA kapitāla daļu un dematerializēto kapitāla vērtspapīru¹ uzskaitē un apgrozība, paredzot lielāku Latvijas Centrālā depozitārija (LCD) iesaisti šajā procesā un jau eksistējošās publiskā apgrozībā esošo kapitāla vērtspapīru uzskaites un aprites sistēmas izmantošanu arī citu dematerializētu kapitāla vērtspapīru uzskaitē un aprītē.

Foto: Māris Kaparkalējs, "LV"

Akcionāru reģistra vešana tā pašreizējā formā un kārtībā nav likumā noteikta neizbēgama nepieciešamība, bet gan vienīgi akcionāru un pašas akciju sabiedrības brīvas izvēles sekas.

Dalībnieku (akcionāru) reģistrs, tā vešana un nozīme

Akcionāru un dalībnieku reģistra vešanas pašreizējā kārtība

Komerclikums pašlaik paredz trīs atšķirīgas dalībnieku (akcionāru) reģistra vešanas kārtības – SIA dalībnieku reģistru ved pati sabiedrība, ierakstus tajā apliecina sabiedrības valdes priekšsēdētājs vai cits valdes pilnvarots loceklis; akciju sabiedrībās tiek vesta

tikai vārda akciju uzskaitē, valde nodrošina akcionāru reģistra vešanu, ierakstu pareizību akcionāru reģistrā apliecina valdes priekšsēdētājs vai cits valdes pilnvarots valdes loceklis; savukārt uzrādītāja akciju un publiskā apgrozībā esošu akciju reģistrs Komerclikuma izpratnē netiek vests vispār, šo akciju uzskaiti veic un nodrošina LCD un tā dalībnieki.

Komerclikuma normas, kas nosaka dalībnieku reģistra vešanas kārtību un kompetenci, ir imperatīvas un nepieļauj SIA dalībnieku reģistra vešanas funkcijas nodošanu trešajai personai. Savukārt attiecībā uz akciju sabiedrību vārda akciju reģistru vešanu ir izteikts viedoklis, ka atšķirībā no SIA akciju sabiedrības valde ir tiesīga nodot akcionāru reģistra vešanu trešajai personai.² Taču šāds uzskats ir pareizs tikai daļēji. Var piekrist viedoklim, ka Komerclikums ļauj akciju sabiedrībai izvēlēties vest vai nevest akcionāru reģistru un ka likums ļauj piesaistīt pakalpojuma sniegšanai trešo personu. Taču kādā apjomā šī funkcija var tikt deleģēta trešajai personai – pakalpojumu sniedzējai? Atšķirībā no SIA, kur “ierakstu sabiedrības dalībnieku reģistrā ar savu parakstu apliecina valdes priekšsēdētājs vai valdes pilnvarots valdes loceklis”,³ akciju sabiedrībā saskaņā ar Komerclikuma 234. panta otro daļu valdes priekšsēdētājs vai valdes pilnvarots valdes loceklis apstiprina nevis “ierakstu”, bet gan “ieraksta pareizību”. Šī atšķirība potenciāli ļauj domāt, ka “ierakstu” (ar visām no ieraksta fakta izrietošām tiesiskajām sekām) akcionāru reģistrā var veikt arī trešā persona. Ņemot vērā, ka saskaņā ar Komerclikuma 228. panta trešo daļu no vārda akcijas izrietošās tiesības ir personai, kura kā akcionārs ierakstīta akcionāru reģistrā, un ka 136. panta otrā daļa par “akcionāra statusa” iegūšanas dienu nosaka ieraksta akcionāru reģistrā dienu, šķietami ir pamats secinājumam, ka atšķirībā no SIA dalībnieka akcionārs no vārda akcijas izrietošās akcionāra tiesības var iegūt neatkarīgi no akciju sabiedrības valdes, bez valdes priekšsēdētāja/pilnvarotā valdes locekļa veikta ieraksta apliecinājuma. Tomēr šāds secinājums nav pareizs. Kaut arī formāli vārda akcijas turētājs, iespējams, iegūst no vārda akcijas izrietošās tiesības ar brīdi, kad viņš par tādu ir ierakstīts akcionāru reģistrā,⁴ saskaņā ar Komerclikuma 234. panta otro daļu šīs tiesības nav izlietojamas (vismaz ne pret pašu akciju sabiedrību), kamēr attiecīgā ieraksta pareizību nav pārbaudījis un apliecinājis ar savu parakstu valdes priekšsēdētājs vai valdes pilnvarots valdes loceklis. Pretējs secinājums padarītu Komerclikuma 234. panta otrās daļas noteikumu par bezmērķīgu. Līdz ar to pēc būtības Komerclikums pašlaik pieļauj tikai akcionāru reģistra vešanas tehnisko funkciju nodošanu trešajai personai, bet ne pilnīgu reģistra vešanu.

Tādējādi pašlaik spēkā esošais regulējums nepieļauj pilnīgu dalībnieku (akcionāru) reģistru vešanas nodošanu trešajām personām.

Publiskā apgrozībā esošas akcijas

Publiskajā apgrozībā esošo akciju uzskaitē notiek saskaņā ar finanšu un kapitāla tirgu regulējošiem likumiem. Akcionāra tiesības publiskā apgrozībā esošu akciju turētājiem rada akcijas piederība – grāmatojums akcionāra finanšu instrumentu kontā.⁵ Arī uzrādītāja akciju un to turētāju uzskaites kārtība ir līdzīga publiskajā apgrozībā esošo akciju uzskaitē. Saskaņā ar Komerclikuma 236.¹ pantu akciju sabiedrība uzrādītāja akciju uzskaiti neved, uzrādītāja akcijas ir iegrāmatojamas LCD saskaņā ar Finanšu instrumentu tirgus likuma noteikumiem. Līdzīgi kā publiskajā apgrozībā esošām akcijām akcionāra tiesības uzrādītāja akciju turētājiem rada akcijas piederība – grāmatojums akcionāra finanšu instrumentu kontā. Atsaucē Komerclikuma 236.¹ pantā uz Finanšu instrumentu tirgus likumu ļauj piemērot šo akciju iegrāmatošanai, uzskaitē un aprītei LCD noteikumus un sistēmu, tādējādi faktiski iekļaujot šīs akcijas tajā pašā finanšu instrumentu aprītes sistēmā kā publiskā apgrozībā esošus pārvedamus vērtspapirus.

No akciju sabiedrības skatpunkta, Komerclikumā noteiktajam akciju dalījumam publiskajā apgrozībā esošās akcijās un uzrādītāja akcijās nav būtiskas nozīmes, jo visas publiskā apgrozībā esošās akcijas ir uzrādītāja akcijas. Uzrādītāja akciju un publiskajā apgrozībā esošo akciju turētāju tiesības attiecībā uz akciju sabiedrību un šo tiesību izlietošanas mehānismi neatšķiras. Tādējādi viena no galvenajām uzrādītāja akciju (t. sk. publiskajā apgrozībā esošu akciju) uzskaites īpatnībām pretstatā vārda akciju uzskaitē ir tā, ka akciju sabiedrības valdes rīcībā nevienā brīdī nav aktuālu pilnīgu ziņu par uzrādītāja akciju turētājiem, ziņas par uzrādītāja akciju turētājiem valde nepieciešamības gadījumā var saņemt no LCD vai likumā īpaši paredzētos gadījumos – no akciju turētāja vai labuma guvēja.⁶ Līdz ar to ir secināms, ka likums pašlaik neparedz pilnīga un visaptveroša akcionāru reģistra vešanu akciju sabiedrībās. Pilnīgs akcionāru reģistrs, kurā būtu uzskaitīti visi esošie akcionāri, ir iespējams tikai tajās akciju sabiedrībās, kuru akcijas nav publiskajā apgrozībā un kas nav izlaidušas uzrādītāja akcijas. Kaut arī pašlaik vairums eksistējošo akciju sabiedrību atbilst šai pazīmei, šāds stāvoklis neatbilst akciju sabiedrības būtībai, kas noteikta Komerclikuma 134. pantā – “akciju sabiedrība ir atklāta sabiedrība, kuras akcijas var būt publiskās apgrozības objekts”.

No minētā izriet secinājums, ka akcionāru reģistra vešana tā pašreizējā formā un kārtībā nav likumā noteikta neizbēgama nepieciešamība, bet gan vienīgi akcionāru un pašas akciju sabiedrības brīvas izvēles sekas – akciju sabiedrībās valdes vests akcionāru reģistrs ir nepieciešams, ja un tikai tāpēc ka akciju sabiedrība ir izlēmusi izlaist vārda akcijas.⁷

Dalībnieku (akcionāru) reģistra nozīme daļu (akciju) ieguvējam

Saskaņā ar pašreizējo Komerclikuma regulējumu ierakstam dalībnieku (akcionāru) reģistrā ir

leģitimējoša nozīme, proti, tikai tā persona, kura ir ierakstīta kā dalībnieks (akcionārs) dalībnieku (akcionāru) reģistrā, attiecībā pret sabiedrību var realizēt savas no dalībnieka (akcionāra) statusa izrietošās tiesības.⁸ Līdz brīdim, kamēr kapitāla daļu vai akciju ieguvējs vēl nav ierakstīts dalībnieku reģistrā, viņam ir tiesības uz kapitāla daļām (akcijām), bet viņš nevar tās pilnībā realizēt tiesiskajās attiecībās ar komercsabiedrību, jo trūkst vēl valdes leģitimā akcepta.⁹ Līdz ar to ieraksts dalībnieku (akcionāru) reģistrā ir nepieciešams, lai persona, kas ir ieguvusi kapitāla daļas (akcijas), varētu izlietot no tām izrietošās dalībnieka (akcionāra) tiesības sabiedrībā, t. sk. piedalīties sabiedrības pārvaldē, peļņas sadalē. Minētā iemesla dēļ daļu (akciju) pārejas ierakstīšana dalībnieku (akcionāru) reģistrā ir viens no galvenajiem darījuma pabeigšanas nosacījumiem, kas parasti tiek pielikti kapitāla daļu (akciju) pirkuma darījumos.

No Komerclikuma 187. panta piektās daļas izriet, ka ierakstam sabiedrības dalībnieku reģistrā ir tiesiska nozīme tikai tādā gadījumā, ja ierakstu ar savu parakstu apliecina valdes priekšsēdētājs vai valdes pilnvarots valdes loceklis.¹⁰ Līdzīgs secinājums attiecībā uz ierakstu spēku akciju sabiedrības akcionāru reģistrā izriet no Komerclikuma 234. panta otrās daļas. Līdz ar to, lai kapitāla daļu (akciju) ieguvējs ne tikai iegūtu kapitāla daļu (akciju), bet arī varētu izlietot no tās izrietošās tiesības, ir nepieciešama noteikta konstituējoša rīcība no sabiedrības valdes puses. Kaut arī likums paredz, ka ieraksts dalībnieku (akcionāru) reģistrā ir izdarāms ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc tam, kad valde ir saņēmusi informāciju par izmaiņām dalībnieku (akcionāru) reģistra informācijā, ne Komerclikums, ne citi likumi pašlaik neparedz efektīvu un ātru mehānismu, kā panākt ieraksta izdarīšanu dalībnieku (akcionāru) reģistrā, ja valdes priekšsēdētājs/pilnvarotais valdes loceklis to nevēlas veikt vai novilcina, bet dalībniekiem (akcionāriem) nav iespējams veikt valdes maiņu. Tāpēc jebkurā kapitāla daļu atsavināšanas darījumā pašlaik pastāv risks, ka darījums var netikt pabeigts vai tiek traucēts valdes pretdarbības dēļ (jo īpaši, ja daļu atsavinātājam un ieguvējam nav pietiekamas ietekmes, lai panāktu pretdarbīgas valdes nomaiņu sabiedrībā). Minētais risks ir pat būtiskāks kapitāla daļu piespiedu atsavināšanas darījumos (ķīlas tiesības izlietošana, piedziņas vērsšana izpildu lietvedībā), jo šajos darījumos esošo valdes locekļu intereses nereti ir saistītas ar bijušā dalībnieka interesēm. (Papildus gadījumiem, kad valde nepamatoti neveic ierakstu dalībnieku reģistrā, līdzīgas problēmas rodas arī gadījumos, kad ieraksta veikšana var nebūt iespējama arī objektīvu iemeslu dēļ, kā, piemēram, ja valdes locekļi no amata ir atkāpušies vai miruši, tādējādi atstājot sabiedrību bez valdes.)¹¹

Ir jāpiekrīt diskusijā paustajam viedoklim, ka valdei var būt tiesisks pamats atteikt daļu ieguvēja ierakstīšanu dalībnieku reģistrā, kā, piemēram, ja valde saskata dalībnieku pirkuma tiesību pārkāpumu.¹²

Tāpat kā piemērus tiesiskam atteikumam varētu piesaukt Komerclikumā vai kapitālsabiedrības statūtos noteiktos daļu (akciju) atsavināšanas ierobežojumu pārkāpumus, daļu iekļāšanas aizlieguma (ja tāds ir noteikts) pārkāpumu. Pamats atteikumam veikt ierakstu var būt arī kļūdas un nepilnības sabiedrībai iesniegtajā pieteikumā par dalībnieka maiņu. Tā, piemēram, saskaņā ar UR pašreizējo praksi,¹³ veicot ierakstu dalībnieku reģistrā par dalībnieka maiņu, valdei ir jāpārliecinās par atsavināšanas darījuma istumu un darījuma dalībnieku gribu. Lai valde izpildītu Komerclikuma 187. panta sestajā daļā noteikto pienākumu iesniegt precizētu sabiedrības dalībnieku reģistru komercreģistra iestādē, tās rīcībā atsevišķos gadījumos ir jābūt dokumentiem, kas apliecina atsavināšanas darījuma dalībnieku esību un pilnvarojumu slēgt atsavināšanas darījumu.¹⁴ Pamatota valdes atteikuma gadījumā daļu (akciju) atsavināšanas darījuma dalībniekiem parasti ir iespējams valdes norādīto trūkumu novērst un panākt daļu ieguvēja ierakstīšanu dalībnieku reģistrā. Tāpēc piekritu diskusijā paustajam viedoklim, ka “nedrīkst raudzīties uz valdi kā uz kādu ļauno spēku, kurš savā ļaunumā vienmēr atsaka daļas ieguvēja reģistrāciju”.¹⁵ Taču diskusijā izvirzītās problēmas būtība ir tieši šī – ko darīt kapitāla daļas ieguvējam, ja valde tomēr ļaunprātīgi atsaka ierakstīšanu dalībnieku reģistrā vai vienkārši to neveic?

A. Paegle norāda,¹⁶ ka, lai risinātu šo situāciju “Uzņēmumu reģistrs ir atzinis par pieļaujamu tādu rīcību, ka jaunais kapitāldaļu īpašnieks, kuram pieder 100 % sabiedrības kapitāldaļu, vienlaikus ieceļ sevi par vienīgo valdes locekli un kā valdes loceklis ieraksta sevi sabiedrības dalībnieku reģistrā”, pieļaujot šādu rīcību, “ja persona savas daļu īpašnieka tiesības var pamatot ar nepārprotamiem pierādījumiem, piemēram, ar mantojuma apliecību vai ar aktu par publiskā izsolē iegūtām kapitāldaļām”. Taču, kā norāda A. Paegle, šis risinājums netiek pieļauts, ja kapitāla daļu ieguvējs nav vienīgais dalībnieks SIA.

Līdz ar to uzskatu, ka pašreizējais regulējums nav pietiekams un ir pamats apsvērt risinājumus iepriekš minētās valdes ļaunprātīgas rīcības (vilcinājuma vai atteikuma) novēršanai. Neapšaubāmi, vienkāršākais risinājums ir paredzēt likumā atsevišķus gadījumus, kad ierakstu dalībnieku reģistrā veic trešā personai, vai nodot reģistra vešanu neatkarīgai trešajai personai. Vienlaikus būtu apsverams jautājums, vai gadījumā, ja tiek konstatēta valdes vai valdes locekļa ļaunprātīga/prettiesiska rīcība, kas aizskar trešās personas tiesības, valdes loceklim nebūtu piemērojama administratīvi tiesiska atbildība un/vai šāds konstatējums nebūtu pietiekams pamats valdes/valdes locekļa atcelšanai no amata ar komercreģistra iestādes lēmumu.

Dalībnieku reģistrs kā kapitāla daļu piederības apliecinājums

Kapitāla daļu atsavinājuma darījumos daļas ieguvējam ir svarīgi pārliecināties, ka atsavināmās

daļas pieder daļu atsavinātājam un viņš ir tiesīgs tās atsavināt. Līdzīgi ķīlas ņemējam, pieņemot ķīla kapitāla daļas, būtu jāpārliecinās par to piederību ķīlas devējam.¹⁷ Komerclikums neparedz kapitāla daļu apliecību izdošanu par personai piederošām kapitāla daļām, kā tas bija paredzēts likumā “Par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību”, dalībnieks var saņemt tikai valdes priekšsēdētāja vai valdes pilnvarota valdes locekļa apliecinātu sabiedrības dalībnieku reģistra izrakstu par sev piederošajām daļām sabiedrībā.¹⁸ Praksē pašlaik kā galvenie kapitāla daļu piederības apliecinājuma avoti tiek izmantoti iepriekš minētie izraksti no dalībnieka reģistra vai arī UR iesniegtās ziņas – precizētie dalībnieku reģistri,¹⁹ neskatoties uz to, ka saskaņā ar pastāvošo doktrīnu ne viens, ne otrs no šiem dokumentiem neapliecina kapitāla daļu piederību.

Tāpat saskaņā ar pastāvošo komerciesību doktrīnu kapitāla daļu pāreja notiek uz tiesiska darījuma pamata,²⁰ kuru veido t. s. apņemšanās darījums, t. i., saistība atsavināt kapitāla daļu, un rīcības darījums – apņemšanās darījuma izpilde, t. i., daļas nodošana ieguvējam.²¹ Ieraksts dalībnieku reģistrā par daļas pāreju tikai konstatē jau notikušu faktu – kapitāla daļu pāreju, bet nav tās pabeigšanas priekšnoteikums.²² Līdz brīdim, kamēr nav parakstīts precizētais dalībnieku reģistrs, kapitāla daļu ieguvējam ir tiesības uz kapitāla daļām, bet viņš nevar tās pilnībā realizēt tiesiskajās attiecībās ar komercsabiedrību.²³ Pat vēl vairāk – ir izteikts viedoklis, ka daļas pārejai citas personas īpašumā vispār nav nepieciešams, lai daļu pāreja tiktu ierakstīta dalībnieku reģistrā, daļas ir iespējams atsavināt vairākos secīgos darījumos arī tādējādi, ka viens vai vairāki daļu ieguvēji, kas atsavina tiem piederošās kapitāla daļas, vispār netiek ierakstīti dalībnieku reģistrā.²⁴

Pastāv uzskats, ka juridiski kapitāla daļu reģistrs sniedz informāciju tikai par sabiedrības dalībniekiem, nevis par daļu piederību.²⁵ (No tā izriet apgalvojums, ka, lai konstatētu daļu piederību, var būt jāpārbauda visi iepriekšējie daļu atsavinājuma darījumi.²⁶ Neapšaubāmi, šāda prasība ievērojami apgrūtinātu kapitāla daļu apgrozību.) Tāpat tiek norādīts, ka daļa var piederēt vienai personai, bet kā dalībnieks var tikt reģistrēta cita persona.²⁷ Šis apgalvojums gan ir pretrunā Komerclikuma 136. pantā noteiktajam dalībnieka jēdzienam – dalībnieks ir persona, kurai sabiedrībā pieder viena vai vairākas daļas.²⁸ Taču gan Koncernu likuma 6. panta ceturtdaļa, gan Komerclikuma 17.¹ panta otrā daļa, kas paredz kapitāla daļu turējumu savā vārdā, bet citas personas labā, leģitimē daļu turētāja, kas kapitāla daļas tur sava vārdā, bet citas personas labā, dalībnieka statusu. Līdz ar to Komerclikuma 136. pantā noteiktais dalībnieka jēdziens ir kļuvis neprecīzs un būtu jāgroza.

Koncernu likuma 6. panta ceturtdaļa uzliek par pienākumu dalībniekam, kura vārdā daļas tur cita persona, atklāt šo faktu kapitālsabiedrībai,

ja turējumā esošo daļu skaits (ieskaitot daļas, ko persona kapitālsabiedrībā tur tieši) pārsniedz 10 % no kapitālsabiedrības kapitāla daļām. Turklāt Koncernu likuma 6. panta ceturtdaļa groza šādu daļu piederības noteikumus, nosakot, ka daļas, kuras persona tur savā vārdā, bet citas personas labā, uzskatāmas par piederošām šai citai personai. Līdz ar to kapitālsabiedrībai, sniedzot informāciju par konkrētam dalībniekam piederošām daļām, saskaņā ar Komerclikuma 187. panta astoto daļu, būtu vai nu jāizslēdz šādas daļas no attiecīgā izraksta, vai arī jānorāda, ka tās tiek turētas citas personas labā un tāpēc saskaņā ar Koncernu likumu tiek uzskatītas par piederošām šai citai personai.

Uzskatu, ka ierakstu dalībnieku reģistrā par daļu pāreju tiesiskā nozīme tiek nepamatoti noniecināta. Pirmkārt, tikai ierakstot sevi kā dalībnieku attiecīgajā reģistrā, dalībnieks tiek pasargāts no tā, ka atsavinātā daļa netiek atsavināta citai personai. Šajā nozīmē ieraksts dalībnieku reģistrā ir pielīdzināms Civillikuma 2031. pantā paredzētajai lietas nodošanai un tās sekām vienas lietas vairāku pārdevumu gadījumā.

Otrkārt, Civillikuma 891. pants nosaka, ka tiesības valdījumā iegūšanai ir vajadzīga, tāpat kā iegūstot lietas valdījumu, fiziska vara, kas izteicas iegūstamās tiesības faktiskā izlietošanā, un griba izlietot šo varu kā savu tiesību. Tādējādi, lai iegūtu kapitāla daļas kā tiesības, kas iegūta atsavinājuma darījumā, valdījumu, daļas ieguvējam ir jāizlieto tiesība prasīt sevi ierakstīt dalībnieku reģistrā. Līdz brīdim, kamēr šī tiesība nav izlietota, starp daļu ieguvēju un daļu atsavinātāju pastāv tiesisks darījums, kas vēl nav izpildīts, nesaista sabiedrību un nerada kapitāla daļas valdījumu.

Treškārt, daļu atsavināšana, nepaziņojot par darījumu sabiedrības valdei, neatbilst SIA kā slēgtas sabiedrības būtībai.²⁹ Tāpēc šajā kontekstā Komerclikuma 188. panta sestā daļa, kas nosaka, ka daļas ieguvējs paziņo par daļas iegūšanu sabiedrībai, ir vērtējama nevis kā daļu ieguvēja paziņošanas tiesība, bet gan paziņošanas pienākums. Arī Koncernu likuma 6. panta pirmā un trešā daļa paredz līdzīgus, bet nesaistītus paziņošanas pienākumus gan daļu ieguvējam, gan daļu atsavinātājam.

Iepriekš minētā diskusija rada pamatotu jautājumu par to, ciktāl trešā persona pašlaik var paļauties uz valdes priekšsēdētāja/valdes locekļa apliecinātu izraksta no sabiedrības dalībnieku reģistra par daļu piederību patiesumu? Un, ja šāda paļāvība nav iespējama, kas ir tas dokuments, kas apliecina daļas piederību konkrētai personai un uz kuru trešā persona var paļauties kā pietiekamu piederības apliecinājumu?

No iepriekš minētā izriet, ka sabiedrības valdes izsniegts izraksts par daļu piederību tikai apliecina, ka izraksta dienā sabiedrības valdes rīcībā nav ziņu par to, ka konkrētais dalībnieks būtu atsavinājis savas daļas trešajai personai. Šim apliecinājumam būtu jābūt pietiekamam, lai trešo

personu darījumā par kapitāla daļu iegādi, ko tā slēdz ar dalībnieku, kas ierakstīts dalībnieku reģistrā, atzītu par labticīgu ieguvēju. Tomēr pašlaik likums šādu noteiktību nerada. Tāpēc, lai palielinātu trešo personu drošību darījumos, ko tās slēdz ar kapitāla daļām, ir atbalstāms ierosinājums par piederības prezumpcijas noteikšanu likumā. A. Strupišs³⁰ iesaka formulēt šo prezumpciju kā labticīgas trešās personas tiesību paļauties, ka daļa pieder tai personai, kura kā dalībnieks ir ierakstīta dalībnieku reģistrā. Šāda prezumpcija tomēr var būt nepietiekama, jo rada jautājumu par labticību, paļāvības robežām un risku, tai skaitā – nepieciešamību pārbaudīt prezumpcijas pareizību konkrētajos apstākļos. Tāpēc, lai nodrošinātu noteiktību darījumos ar kapitāla daļām, vēlams paredzēt, ka kapitāla daļas attiecībā pret trešajām personām pieder tai personai, kura kā dalībnieks ir ierakstīta dalībnieku reģistrā³¹ (vai kuras finanšu instrumentu kontā daļa ir iegrāmatota). Šāds formulējums vairotu noteiktību, piemēram, kapitāla daļu ķīlas darījumos, apķīlājuma darījumos, kā arī motivētu jebkuru daļu ieguvēju iespējami ātri “nostiprināt” savu daļu piederību dalībnieku reģistrā. No otras puses, šāda prezumpcija tikai palielina daļas ieguvēja un daļas atsavinātāja atkarību no valdes un tās locekļu gribas veikt savlaicīgus ierakstus dalībnieku reģistrā. Tāpēc šī prezumpcija būtu iekļaujama likumā tikai kopā ar mehānismu, kā dalībnieks var panākt ātru ieraksta izdarīšanu dalībnieku reģistrā, ja valde nepamatoti vilcinās vai neveic šādu ierakstu.

Akcionāru reģistrs un akciju piederība

Saskaņā ar Komerclikuma 228. pantu no uzrādītāja akcijas izrietošās tiesības ir personai, kuras finanšu instrumentu kontā akcija ir iegrāmatota. Savukārt Finanšu instrumentu tirgus likums nosaka, ka finanšu instrumenti pieder personai, kuras finanšu instrumentu kontā tie ir iegrāmatoti. Līdz ar to, gan attiecībā pret finanšu instrumentu konta turētāju, gan akciju sabiedrību, gan trešajām personām, uzrādītāja akcijas pieder tai personai, kuras finanšu instrumentu kontā tās ir iegrāmatotas, un šī pati persona ir arī akciju sabiedrības akcionārs. Fakts, ka šī persona, iespējams, ir tikai akciju turētājs, kas akcijas tur savā vārdā, bet citas personas labā, negroza ne tās akcionāra statusu, ne akciju piederību attiecībā pret akciju sabiedrību un trešajām personām.

Arī vairums vārda akciju pašlaik ir izlaistas dematerializētā formā un ir iegrāmatojamas finanšu instrumentu kontos. Taču finanšu instrumentu piederības principa piemērošana šīm akcijām ir neskaidra, jo pastāv šaubas par viņu atbilstību finanšu instrumenta jēdzienam un līdz ar to pakļaušanos Finanšu instrumentu tirgus regulējumam.³² Tāpēc šajos gadījumos piederības apliecinājuma nozīme var būt ne tikai izrakstam no *quasi* finanšu instrumentu kontā, kurā tās tiek turētas,³³ bet arī izrakstam no akcionāru reģistra.³⁴ Ņemot vērā, ka ieraksta

izdarīšanas akcionāru reģistrā laiks nesakrīt ar brīdi, kad konkrētās akcijas tiek iegrāmatotas akcionāra (ieguvēja) finanšu instrumentu kontā, ziņas finanšu instrumentu konta izrakstā var nesakrist ar ziņām akcionāru reģistrā. Tāpēc attiecībā uz šīm akcijām būtu precīzi jānosaka, ka tās ir iegrāmatojamas finanšu instrumentu kontos saskaņā ar Finanšu instrumentu tirgus likumu (līdzīgi, kā to jau pašlaik Komerclikums paredz attiecībā uz uzrādītāja akcijām) un to piederību nosaka, vadoties no ierakstiem finanšu instrumentu kontos, vai arī paredzēt to piederības prezumpciju Komerclikumā. Autors turpmāk izklāstīto iemeslu dēļ uzskata, ka akciju piederības prezumpcija Komerclikumā nav nepieciešama un priekšroka ir dodama Finanšu instrumentu tirgus likumā paredzētajai finanšu instrumentu piederības prezumpcijai.

Turklāt pretēji Komerclikuma noteikumiem pašlaik vēl eksistē arī dematerializētas vārda akcijas, kas nav iegrāmatotas finanšu instrumentu kontos. Šo akciju piederības noteikšanas un apliecināšanas problēmas ir līdzīgas iepriekš analizētajām kapitāla daļu piederības problēmām.

Dalībnieku reģistra loma ķīlas tiesību nostiprināšanā, aizliegumu nostiprināšanā

Analizējot Komerclikuma 187. panta otrās daļas un 235. panta pirmās daļas noteikumus par ziņām, ko ieraksta dalībnieku reģistrā, ir jāpiekrīt, ka pašlaik Komerclikums akcionāru (dalībnieku) reģistru lielā mērā paredz veidot tikai kā valdes darba instrumentu. Proti, saskaņā ar likumu tajā tiek ietvertas ziņas, kas valdei ir nepieciešamas attiecībās ar dalībniekiem (akcionāriem), – ziņas par (1) dalībniekiem (akcionāriem), (2) ziņas par dalībnieka (akcionāra) tiesību apjomu attiecībā pret sabiedrību un (3) ziņas, kas nodrošina dalībnieka (akcionāra) sasniedzamību.³⁵ Pilnveidojot dalībnieku (akcionāru) reģistru regulējumu, ir lietderīgi padomāt arī par šo reģistru funkcionālo nozīmi un lomas palielināšanu. A. Paegle savā rakstā jau ir iezīmējis divas problēmas, kam nepieciešams risinājums, – komerčķīlas tiesības saglabāšana neatļauta ķīlas priekšmeta atsavinājuma gadījumā un valsts iestāžu un amatpersonu noteiktu aizliegumu, kas attiecas uz akcijām (kapitāla daļām), reģistrācija.³⁶

Saskaņā ar Komerčķīlas likuma 34. pantu komerčķīlas devējs drīkst atsavināt ieķīlāto mantu tikai ar komerčķīlasņēmēja rakstveida atļauju (atļauts atsavinājums). Ja atsavinātas tiek kapitāla daļas vai slēgtās emisijas akcijas, ieguvējam ir jāpārlicinās, vai tās nav ieķīlātas, un, ja ir ieķīlātas, jāpārbauda, vai atsavinājums ir atļauts. Ja ieguvējs iegādājas ieķīlātas kapitāla daļas vai slēgtās emisijas akcijas bez ķīlasņēmēja atļaujas, komerčķīla seko atsavinātajām kapitāla daļām (slēgtās emisijas akcijām) un ir ieguvējam saistoša. Ziņas par kapitāla daļu/akciju ieķīlāšanu tiek reģistrētas Komerčķīlu reģistrā, likums

neparedz šo ziņu ierakstīšanu dalībnieku/akcionāru reģistrā. Līdz ar to kapitāla daļu (akciju) pircējam, slēdzot kapitāla daļu iegādes darījumu, papildus kapitāla daļu (slēgtās emisijas akciju) piederībai (sk. diskusiju iepriekš) ir jāpārbauda ziņas par kapitāla daļu (slēgtās emisijas akciju) iekļājumumu komercķīlu reģistrā.

Neatļauta iekļātu kapitāla daļu vai slēgtās emisijas akciju atsavinājuma gadījumā komercķīlas saistība pāriet kapitāla daļu (slēgtās emisijas akciju) ieguvējam uz likuma pamata. Likums neparedz ne atsavinātāja, ne ieguvēja pienākumu paziņot komercķīlu reģistram par kapitāla daļu (slēgtās emisijas akciju) atsavināšanu un komercķīlas pāreju. Līdz ar to šāds fakts Komerķīlu reģistrā netiek fiksēts. Nākamajā darījumā, ar kuru kapitāla daļu (slēgtās emisijas akciju) ieguvējs kapitāla daļas (akcijas) atsavina tālāk trešajai personai, šī persona jau būs labticīgs ieguvējs, kam komercķīlas tiesība nav saistoša, jo šī persona, ieskatoties komercķīlu reģistrā, nevarēja konstatēt kapitāla daļu (slēgtās emisijas akciju) iekļāšanu. Tādējādi būtiski tiek pasliktināta kapitāla daļu un slēgtās emisijas akciju komercķīlas drošība. Vēl jo vairāk tāpēc, ka ķīlas devējs ilgāku laiku var arī neuzzināt par notikušajiem darījumiem un paļauties, ka jau neesoša ķīla vēl arvien ir spēkā esoša un nodrošina viņa prasījumu.

Šī problēma tieši izriet no pašreizējā kapitāla daļu un akciju pārejas regulējuma, kas pieļauj kapitāla daļu (akciju) pāreju, neinformējot ieguvēju par saistībām, ar ko kapitāla daļas (akcijas) ir apgrūtinātas. Šo problēmu var risināt, atļaujot kapitāla daļu iegūšanu finanšu instrumentu kontos, kuros tiek izdarīts arī grāmatojums par ķīlas esamību, vai arī nosakot obligātu (vai fakultatīvu, pēc ķīlasņēmēja ieskata) ķīlas ierakstīšanu dalībnieku (akcionāru) reģistrā. Šādā gadījumā kapitāla daļu (akciju) ieguvējs būs informēts par ķīlas esamību pirms darījuma slēgšanas ne tikai pirmajā atsavinājuma darījumā, bet arī katrā nākamajā.

A. Paegles minēto valsts iestāžu un amatpersonu noteiktu aizliegumu, kas attiecas uz akcijām (kapitāla daļām), reģistrācija Uzņēmumu reģistrā (turpmāk – UR) juridiski var būt iedarbīga, taču var arī mērķi nesasniegt. Ņemot vērā, ka UR neveic dalībnieku un akcionāru uzskaiti, reģistrāciju un dalībnieku reģistra iesniegšanai UR ir tikai deklaratīvs raksturs, un tā materiāli tiesiskas sekas saistībā ar daļu (akciju) piederības pāreju nerada,³⁷ kapitāla daļu (akciju) atsavināšanas lieguma reģistrācija UR neietekmē ne kapitāla daļu apgrozību, ne dalībnieka (akcionāra) tiesību pāreju trešajai personai. Viss, kas tiek panākts, ir stāvoklis, ka komercreģistra lietā atrodas faktiskajam stāvoklim neatbilstoši dokumenti. Tāpēc arī šī veida tiesību aprobežojumi (liegumi) būtu ierakstāmi dalībnieku (akcionāru) reģistrā vai attiecīgajos finanšu instrumentu kontos.

Dalībnieku (akcionāru reģistra) nepieciešamība dalībniekam (akcionāram)

Kā jau iepriekš minēts, SIA dalībnieks un vārda akcijas turētājs dalībnieka (akcionāra) statusu, t. i., iespēju realizēt dalībnieka (akcionāra) tiesības attiecībā ar sabiedrību, iegūst ar ierakstu dalībnieku (akcionāru) reģistrā. Tādējādi dalībnieku (akcionāru) reģistrs ir dokuments, no kura ir atkarīga dalībnieka (akcionāra) iespēja izlietot dalībnieka (akcionāra) tiesības. Ja šāda reģistra nav, dalībniekam (akcionāram) nav iespējams izlietot dalībnieka (akcionāra) tiesības līdz reģistra atjaunošanai. Uzskatāms ir A. Paegles³⁸ minētais piemērs – UR nav iespējams sasaukt un noturēt akciju sabiedrības akcionāru sapulci, ja tā rīcībā nav aktuāla dalībnieku reģistra un valde šādu reģistru neizsniedz, jo šajā gadījumā nav dokumenta, pēc kura UR varētu konstatēt, kas ir sabiedrības akcionāri, ne arī viņu balsstiesību skaitu. Protams, kā norāda A. Strupišs, situācija, ka sabiedrības rīcībā nav dalībnieku [akcionāru] reģistra, ir absurda.³⁹ Taču tā ir pilnībā iespējama, jo īpaši, ja reģistrs tiek kārtots vienā eksemplārā papīra formā.

Reģistra neesamības (pazušanas, iznīcināšanas) risku SIA pašlaik mazina tām noteiktais pienākums iesniegt komercreģistrā precizētus dalībnieku reģistra eksemplārus ik reizi, kad mainās dalībnieku reģistrā norādītās ziņas. Protams, šis risinājums nerada pilnīgu drošību, jo ne komercreģistram, ne sabiedrības dalībniekiem nav tiesiska pamata paļauties, ka komercreģistra lietā atrodas sabiedrības aktuālais dalībnieku reģistrs un tajā nav notikušas izmaiņas.⁴⁰ Akciju sabiedrību vārda akciju turētājiem šāda veida aizsardzības nav un risks, ko rada akcionāru reģistra neesamība (pazušana, iznīcināšana) ir daudz lielāks. Šis ir viens no argumentiem, kas pamato akcionāru reģistra pievienošanas komercreģistra lietai lietderību (bet ne nepieciešamību).

Komercreģistra iestādē iesniegta dalībnieku reģistra nozīme attiecībā pret trešajām personām

Saskaņā ar Komerclikuma 187. pantu SIA valdei ir noteikts pienākums iesniegt komercreģistra iestādei precizētu dalībnieku reģistra eksemplāru ik reizi, kad tajā tiek veiktas izmaiņas. Šis pienākums attiecas ne tikai uz dalībnieku sastāvu un tiem piederošo daļu skaita izmaiņu paziņošanu komercreģistra iestādei, bet arī jebkurām citām izmaiņām SIA dalībnieku reģistrā norādītajās ziņās. Taču likums neparedz, ka ziņas par dalībniekiem būtu ierakstāmas komercreģistrā⁴¹ un ka līdz ar to komercreģistra iestādē iesniegtajām ziņām par SIA dalībniekiem būtu publiska ticamība.⁴² Kā norāda A. Lošmanis, komercreģistra iestādē iesniegtais dalībnieku [reģistra] eksemplārs nekādas materiāli tiesiskas sekas attiecībā uz dalībnieku maiņu nerada, jo noteicošais ir apstāklis, ka SIA valde daļu ieguvēju ir ierakstījusi dalībnieku reģistrā.⁴³ Tāpat arī J. Kārklīšs norāda, ka kapitāla daļu atsavināšanas darījuma spēkā esamība nav atkarīga no precizētā dalībnieku reģistra

esamības vai iesniegšanas fakta komercreģistrā.⁴⁴ Tomēr vienlaikus tiek atzīts, ka dalībnieku reģistra iesniegšanai komercreģistra iestādē ir informatīva nozīme. Kā norādīts UR galvenā valsts notāra lēmumā – precizētā dalībnieku reģistra eksemplāra atrašanās komersanta reģistrācijas lietā komercreģistrā mērķis ir nodrošināt, lai ikviena persona varētu pārliecināties par sabiedrības dalībnieku sastāvu.⁴⁵ Arī A. Lošmanis norāda, ka komersanta lietai komercreģistrā pievienots dalībnieku reģistrs kā daļu uzskaites instruments ir informācijas avots trešajām personām par kapitāla daļu piederību un to īpašniekiem.⁴⁶

Jāpiekrīt J. Kārklīnam,⁴⁷ ka, raugoties no trešo personu viedokļa, kapitāla daļu atsavināšana kļūst publiska tikai ar precizēta dalībnieku reģistra iesniegšanu komercreģistrā. Taču, kā norāda J. Kārklīns, precizētā dalībnieku reģistra iesniegšana neaizsargā trešās personas un tām nav pamata paļauties uz faktu, ka komercreģistrā atrodami ieraksti par kapitāla daļu piederību atbilst faktiskajai situācijai.⁴⁸ Administratīvo tiesu praksē gan ir izteikti arī pretējs secinājums, proti, ka SIA dalībnieku reģistrs ar tā pievienošanu komercreģistra lietai iegūst publisku ticamību.⁴⁹ Tiesa secinājumu par komercreģistra iestādē iesniegta dalībnieku reģistra publisko ticamību ir izdarījusi, vadoties no likuma par Uzņēmumu reģistru ievadā noteiktā UR darbības mērķa – nodrošināt normatīvajos aktos noteikto ziņu (par reģistrētajiem tiesību subjektiem un juridiskajiem faktiem) publisku ticamību.⁵⁰ Tāpat arī pats UR norāda, ka trešajām personām ir tiesības paļauties uz komersanta reģistrācijas lietā esošajiem dokumentiem.⁵¹

Saskaņā ar pašreizējo UR praksi, kas izriet no likuma par Uzņēmumu reģistru 14. panta pirmās daļas 3. punkta, kam uz cita pamata ir piekritusi arī administratīvā rajona tiesa, SIA dalībnieku maiņas gadījumā UR ne tikai **pievieno** SIA komercietai precizēto dalībnieku reģistra eksemplāru, bet arī pārbauda “daļu atsavināšanas fakta patiesumu, pārbaudot daļas atsavinātāja un ieguvēja apstiprinājumu par [...] daļu atsavināšanas faktu”. Šī pārbaude, tiesas ieskatā, ietver gan daļu atsavinātāja un ieguvēja – juridiskas personas esības pārbaudi, gan arī juridiskas personas pārstāvja, kas parakstījis precizēto dalībnieku reģistru, pilnvarojuma slēgt daļu atsavināšanas/iegādes darījumu juridiskās personas vārdā pārbaudi.⁵² Līdz ar to jau pašlaik jebkurai trešajai personai ir pamats paļauties, ka komercreģistra lietā esošajam SIA dalībnieku reģistram ir juridisks spēks. Tiesa, šai paļāvībai ir ierobežota praktiska nozīme, jo komercreģistra iestādē iesniegtais SIA dalībnieku reģistrs faktiski apliecina tikai to, kas bija SIA dalībnieki šī dalībnieku reģistra parakstīšanas dienā. Saskaņā ar Komerclikuma 16. pantu precizētais SIA dalībnieku reģistrs ir iesniedzams komercreģistra

iestādei 14 dienu laikā pēc ieraksta izdarīšanas dalībnieku reģistrā. Līdz ar to ziņas par SIA aktuālo dalībnieku sastāvu pašlaik var iegūt tikai pašā SIA.

Ir ierosināts piešķirt publisku ticamību komercreģistra reģistrācijas lietā esošajiem dalībnieku reģistriem. Tādējādi strīdos ar trešajām personām par noteicošo tiku uzskatītas UR publiski pieejamās ziņas par kapitālsabiedrību dalībnieku sastāvu un viņiem piederošo daļu skaitu, izslēdzot arī iespēju negodprātīgām personām manipulēt ar pretrunām starp aktuālajā dalībnieku reģistrā esošu informāciju un Uzņēmumu reģistrā iesniegto dalībnieku reģistru.⁵³ Šis tomēr nav optimāls risinājums, ņemot vērā laika posmu starp darījuma noslēgšanu un precizētā dalībnieku reģistra iekļaušanu komercreģistra lietā. Šāds risinājums apgrūtinātu kapitāla daļu apriti, paildzinātu kapitāla daļu atsavināšanas darījuma pabeigšanas procesu, jo daļu ieguvējam nebūs drošības par pilnīgu daļu ieguvu līdz pat laikam, kamēr komercreģistra iestādē tiek iesniegts un pievienots reģistrācijas lietai tas dalībnieku reģistra eksemplārs, kurā ir atspoguļota daļu pāreja daļu ieguvējam. Turklāt šis risinājums tikai palielinātu dalībnieku atkarību no valdes, jo darījuma pabeigšanai jau būtu nepieciešamas nevis viena, bet divas darbības no valdes puses – ieraksta izdarīšana dalībnieku reģistrā un precizēta dalībnieku reģistra iesniegšana Komercreģistrā.

Akcionāru reģistra pievienošana akciju sabiedrības komercreģistra lietai

Komerclikumā pašlaik nav noteikts akciju sabiedrības valdes pienākums iesniegt akcionāru reģistru komercreģistra iestādei. Akciju sabiedrībai ir pienākums paziņot komercreģistra iestādei tikai to informāciju, ko tā saņem saskaņā ar Koncernu likuma 6. pantu un Komerclikuma 17.¹ pantu.

Saskaņā ar pašreizējo UR praksi akcionāru reģistru pievienošana akciju sabiedrības lietai komercreģistrā nav iespējama. UR norāda, ka “akcionāru reģistra vešana atbilstoši normatīvo aktu prasībām ir pašas sabiedrības valdes kompetencē. Likumdevējs nav pieļāvis iespēju, ka publiskas ticamības statuss tiktu piešķirts ziņām, kuru pamatotību Reģistrs savas kompetences ietvaros nav pārbaudījis. Tāpat likumdevējs nav pieļāvis iespēju, ka publiskās pieejamības statuss tiktu piešķirts tādiem dokumentiem, kuru atbilstību normatīvo aktu prasībām Reģistrs nav pārbaudījis. Likumdevējs ir noteicis Reģistram konkrētu dokumentu un ziņu apjomu, kas Reģistram ir jāpārbauda un par kuru pārbaudi valsts uzņemas atbildību, lai dokumentus padarītu publiski pieejamus ar valsts iestādes – Reģistra – starpniecību, kā arī lai ziņām piešķirtu publisku ticamību. Akcionāru reģistrs nav starp likumdevēja noteiktajiem dokumentiem, kuru pārbaudi ir jāveic Reģistram. No iepriekš minētā secināms, ja akciju sabiedrības reģistrācijas lietai tiktu pievienots akcionāru reģistrs, Reģistram nebūtu tiesību

pārbaudīt, vai akcionāru reģistrs atbilst normatīvo aktu prasībām, tādējādi pastāvētu trešo personu maldināšanas iespēja. Reģistrs nav tiesīgs uzraudzīt, vai sabiedrības valde ved akcionāru reģistru atbilstoši normatīvo aktu prasībām, un Reģistrs attiecīgi nav tiesīgs maldināt trešās personas, ka Reģistrs ir veicis akcionāru reģistru pārbaudi”⁵⁴.

Vairāki diskusijas dalībnieki (V. Šadinovs, A. Paegle) ir ierosinājuši apspriest jautājumu par pienākuma noteikšanu akciju sabiedrībām iesniegt akcionāru reģistru eksemplārus komercreģistrā. Uzskatu, ka šāda pienākuma noteikšana būtu solis atpakaļ, kas nonivelētu akciju sabiedrības un SIA juridiskā statusa atšķirības un nedotu nekādu būtisku labumu ne akcionāriem, ne akciju sabiedrībai, ne trešajām personām. Akciju sabiedrība kā slēgta sabiedrība ir juridiski īpatnējs veidojums, kas pamazām būtu izskaužams Latvijas likumos, saglabājot tikai SIA kā slēgtu sabiedrību un akciju sabiedrību kā publisku sabiedrību. Akciju sabiedrības kā publiskas sabiedrības, kas izlaiž dematerializētus vērtspapirus, vērtspapīru uzskaitēi būtu jānotiek pēc principiem, kas ir piemērojami finanšu instrumentu uzskaitēi un aprītei.

Piekrītu viedoklim, ka “akciju turētāji var mainīties ļoti bieži, [...] tādēļ nav saprātīgi uzlikt pienākumu ikreiz pēc akciju piederības maiņas ziņot par to publiskajam reģistram”⁵⁵ un ka šāds pienākums uzliktu nesamērīgu slogu gan akciju sabiedrībām, gan UR.⁵⁶ Tāpēc, lemjot, vai atbalstīt pienākuma noteikšanu akciju sabiedrībai iesniegt akciju sabiedrības akcionāru reģistru komercreģistra iestādē, būtu nepieciešams jāvienojas par mērķi, kāpēc tas būtu darāms.

Saskaņā ar Komerclikumu ziņas par SIA dalībniekiem/akciju sabiedrības akcionāriem komercreģistram ir nepieciešamas tikai vienā gadījumā – sasaucot sabiedrības dalībnieku (akcionāru) sapulci Komerclikuma 213. panta otrajā vai ceturtajā daļā, 269. panta trešajā daļā vai 270. panta piektajā daļā paredzētajos gadījumos. A. Paegle norāda, ka šajos gadījumos UR paļaujas, ka sabiedrības reģistrācijas lietā esošais dalībnieku reģistrs atspoguļo aktuālo dalībnieku sastāvu. Savukārt, sasaucot akcionāru sapulci akciju sabiedrībās ar vārda akcijām, UR ir jālūdz akciju sabiedrības valdi izsniegt aktuālo akcionāru reģistru. Ja valdes nav vai valde aktuālo akcionāru reģistru neizsniedz, UR sasaukt akcionāru sapulci nav iespējams.⁵⁷ Ir jāpiekrīt, ka Komerclikumā paredzētais UR pienākums sasaukt dalībnieku sapulci likumā paredzētajos gadījumos ir vērā ņemams arguments, lai reģistram būtu pieejamas šī uzdevuma izpildei nepieciešamās ziņas.

Otrs mērķis tika minēts jau iepriekš – akcionāru reģistra pievienošana akciju sabiedrības lietai komercreģistrā atvieglotu akcionāru reģistra atjaunošanu tā iznīcināšanas, bojāejas vai pazaudēšanas gadījumā.

Gan attiecībā uz pirmo, gan otro mērķi uzskatu, ka tie ir sasniedzami daudz efektīvāk, nododot akcionāru reģistru vešanas funkciju trešajām personām, kas var šo funkciju izpildīt nodrošināt gan tehniski, gan juridiski, gan loģistiski, piedāvājot neitrālu, drošu un profesionālu pakalpojumu. Tāpēc piekrītu L. Lejam,⁵⁸ ka akcionāru reģistra vešanas funkcija varētu tikt piešķirta Latvijas Centrālajam depozitārijam (turpmāk –LCD), kas jau pašlaik piedāvā akciju un citu vērtspapīru iegādātošanas un uzskaites pakalpojumu un var nodrošināt visu akcionāru reģistra vešanai un akciju sabiedrības attiecībām ar akcionāriem nepieciešamo darbību izpildi.

Trešais mērķis – akcionāru reģistra pievienošana akciju sabiedrības lietai komercreģistrā tiek saistīta ar akciju piederības prezumpciju, proti, akcija pieder personai, kas ierakstīta akcionāru reģistrā, un ziņas, kas ierakstītas akciju sabiedrības komercreģistra lietā esošajā akcionāru reģistrā, ir noteicošas. Uzskatu, ka šāda prezumpcija būtu krasā pretrunā ar vērtspapīru aprītes finanšu instrumentu kontos principiem. Tās vietā ir ieteicams apsvērt valdes pienākumu publiskot ziņas par finanšu instrumentu konta turētāju, pie kura sabiedrība ir iegādātojusi savas dematerializētās vārda akcijas (ja šī funkcija netiek nodota centrālajam depozitārijam), kā arī ļaut trešajām personām tieši vai ar valdes starpniecību saņemt ziņas no finanšu instrumentu konta turētāja par konkrētam akcionāram piederošām akcijām. Tāpat būtu vēlams uzlabot Koncernu likuma izpildes uzraudzības mehānismu, panākot, ka komercreģistram tiek sniegta Koncernu likumā paredzētā informācija par dalībniekiem (akcionāriem) un tā ir publiski pieejama, cita starpā, attiecinot Koncernu likuma 8. panta otrajā daļā paredzēto pienākumu ne tikai uz gadījumiem, kad valde saņem attiecīgu paziņojumu no akcionāra (dalībnieka), bet arī tad, kad valde pati to konstatē.

Reģistra nepieciešamība valdei un sabiedrībai

Autors nepiekrīt diskusijā paustajam viedoklim, ka dalībnieku un akcionāru reģistrs pamatā ir nepieciešams tikai pašai sabiedrībai, tā galvenais lietotājs ir valde un ka tikai šis iemesls vien jau ir pietiekams, lai uzskatītu, ka reģistra vešanas funkcijas nodošana trešajai personai nav lietderīga. Nav pareizi uzskatīt, ka reģistra lietotājs ir tikai pati sabiedrība. Reģistra lietotāji ir arī tās dalībnieki (akcionāri) un trešās personas, kam ir nepieciešamas ziņas par dalībniekiem (akcionāriem), kontroli kapitālsabiedrībā. Tāpat par reģistra lietotāju plašākā nozīmē būtu jāatzīst arī akciju un daļu ieguvēji, kam ieraksts reģistrā ir nepieciešams, lai izlietotu dalībnieka (akcionāra) tiesības. Ir funkcijas, attiecībā uz kurām valde ir reģistra lietotājs, tāpēc ka reģistra vedēja un turētāja ir pati sabiedrība, nevis trešā persona.

Šajā rakstā jau ir secināts, ka akcionāru reģistra vešana akciju sabiedrībā ir sabiedrības un tās akcionāru brīvas gribas lieta⁵⁹ – akciju sabiedrībai

saskaņā ar Komerclikumu akcionāru reģistrs nav nepieciešams, ja sabiedrība izlemj emitēt tikai uzrādītāja akcijas. Pastāv vairāki iemesli, kāpēc akciju sabiedrība/akcionāri varētu dot priekšroku vārda, nevis uzrādītāja akciju emisijai. Tā papildus atšķirīgajai akciju uzskaites un akcionāra tiesību ieguves kārtībai Komerclikums paredz šādas vārda akciju un uzrādītāja akciju un to turētāju tiesību atšķirības:

(1) paziņojumi par akcionāru pirtiesībām, akcionāru sapulcēm vārda akciju turētājiem tiek izsūtīti personiski uz akcionāru reģistrā norādīto adresi;⁶⁰

(2) akciju atsavināšanas ierobežojumi un akcionāru pirkuma tiesības akciju sabiedrības statūtos var tikt noteikti tikai attiecībā uz vārda akciju pārdošanu;⁶¹

(3) personāla akcijas var būt tikai vārda akcijas;⁶²

(4) emitējot vārda akcijas, to apmaksu var veikt pa daļām, uzrādītāja akcijas ir apmaksājamas pilnībā, uz tām parakstoties.⁶³

Kā redzams, pēdējie trīs no šiem iemesliem ir saistīti ar nepieciešamību veikt akciju atsavināšanas un iegādes kontroli. Var apgalvot, ka, vedot akcionāru reģistru, valde veic un nodrošina nepieciešamo kontroli, ja nepieciešams, atsakot tāda akcijas ieguvēja ierakstīšanu akcionāru reģistrā, kas akcijas ir ieguvis, pārkāpjot to atsavināšanai vai iegādei noteiktos ierobežojumus (sk. arī iepriekšējo diskusiju par valdes tiesībām atteikt ierakstus dalībnieku reģistrā). Taču cieša un nesaraucama saikne starp valdes pienākumu veikt minēto kontroli un nepieciešamību pašai valdei vest akcionāru reģistru nav konstatējama. Akciju atsavināšanas un iegādes kārtības un ierobežojumu ievērošanas kontroli ar valdi iepriekš saskaņotā kārtībā tikpat veiksmīgi var nodrošināt arī cita trešā persona, kam valde būtu uzticējusi akcionāru reģistra vešanu. Kā redzams no Igaunijas piemēra, lai noteiktu un nodrošinātu akcionāru pirkuma tiesības, nebūt nav nepieciešams akciju dalījums vārda akcijās un uzrādītāja akcijās un īpaša akciju uzskaites kārtība.⁶⁴ Igaunijas Komerclikums neparedz akciju dalījumu vārda akcijās un uzrādītāja akcijās un atsevišķu nodalītu akciju uzskaiti, visas akciju sabiedrības akcijas tiek iegrāmatotas Igaunijas Centrālajā depozitārijā neatkarīgi no tā, vai tās atrodas vai neatrodas publiskā apgrozībā, un neatkarīgi no tā, vai tām akciju sabiedrības statūtos ir noteiktas akcionāru pirkuma tiesības.⁶⁵

Atšķirībā no akciju apgrozības, kas hipotētiski akciju sabiedrībā kā publiskā sabiedrībā notiek regulāri, gadījumi, ka akcionārs vēlas izlietot savu akcionāra tiesību vai valdei iestājas pienākums, kas saistīts ar akcionāra tiesību izlietošanu, ir daudz retāki. Tāpēc nepieciešamība saņemt reģistra ziņas no trešās personas valdei varētu rasties samērā reti un, visticamāk, nebūs īpaši apgrūtināša. Vēl jo vairāk, nododot reģistra vešanu trešajai personai, valdei ir iespēja pielīgt, ka reģistra vedējs paziņo valdei par visām reģistrā veiktajām izmaiņām, tādējādi

nodrošinot, ka valdes rīcībā vienmēr ir aktuāla dalībnieku (akcionāru) reģistra kopija, kā arī vienoties par tādu reģistra saņemšanas kārtību un termiņiem, kas neapgrūtinā valdes darbu un nekavē ievērot likumā noteikto termiņu ievērošanu.

Dalībnieku (akcionāru) reģistra vešanas nodošana trešajai personai var būtiski atvieglot valdes darba slodzi, kā arī samazināt sabiedrības izdevumus, kas saistīti ar reģistra vešanu. Ir maldīgi pieņemt, ka reģistra vešana pašā sabiedrībā sabiedrībai nerada izmaksas – sabiedrībai ir nepieciešama atbilstoša uzskaites programmatūra, ir nepieciešams darbs un juridiskā ekspertīze saņemto daļu (akciju) atsavināšanas pieteikumu izvērtēšanai, apstrādei. Tāpat izmaksas rada paziņojumu izsūtīšana dalībniekiem (akcionāriem) un citu ar dalībnieku (akcionāru) tiesībām saistītu darbību izpilde.

Uzskatu, ka reģistra vešana un reģistra lietošana ir darbības, kas nav nedalāmi saistītas. Iepriekš ir atzīts, ka reģistra vešanas uzdošana tikai un vienīgi sabiedrības valdei rada dalībnieku (akcionāru) atkarību no valdes rīcības, kā arī ietekmē darījumus ar kapitāla daļām un akcijām. Tāpēc, kā minimums, ir pamats atteikties no pašreizējās imperatīvās pieejas un ļaut dalībniekiem (akcionāriem) pašiem lemt, vai viņi vēlas saglabāt dalībnieku (akcionāru) reģistra vešanu sabiedrības iekšienē, vai uzticēt to trešajai personai. Tāpat ir pamats ļaut dalībniekiem (akcionāriem) pašiem lemt, vai viņi vēlas noteikt paaugstinātu drošību kapitāla daļu (akciju) aprītē, izmantojot šim mērķim finanšu instrumentu aprites un norēķinu sistēmu, notāra pakalpojumus vai citus līdzekļus.

Nemot vērā iepriekš minēto, uzskatu, ka nav būtisku šķēršļu konceptuālam lēmumam atļaut akciju sabiedrībām nodot akcionāru reģistru vešanu trešajai personai.

Akciju forma

Saskaņā ar Komerclikuma 229. pantu vārda akcijas var būt papīra formā vai dematerializētas, savukārt uzrādītāja akcijas var būt tikai dematerializētas. Praksē, vadoties no šim Komerclikuma normām, nereti tiek pieņemts, ka akcijas dematerializēta forma nozīmē, ka akciju sabiedrībai nav jādrukā un jāizsniedz akcionāram papīra formas akcijas un/ vai, ka ir pietiekami, ja akciju sabiedrības valde par dematerializētām akcijām izsniedz akcionāram akciju apliecības. Abi šie pieņēmumi ir nepareizi. No Komerclikuma 236.¹ un 238. panta nepārprotami izriet, ka gan dematerializētas vārda akcijas, gan dematerializētas uzrādītāja akcijas ir iegrāmatojamas akciju turētāja finanšu instrumentu kontā. Attiecībā uz uzrādītāja akcijām Komerclikuma 236.¹ pants tieši nosaka, ka uzrādītāja akciju sākotnējo reģistru ved LCD un ka uzrādītāja akciju turētājs ir tiesīgs uzrādītāja akcijas no LCD pārvest uz savu finanšu instrumentu kontu. Attiecībā uz dematerializētu vārda akciju sākotnējo reģistru likumā šādas normas nav.

Saskaņā ar Finanšu instrumentu tirgus likumu finanšu instrumentu turēšana ir ieguldījumu blakus pakalpojums,⁶⁶ bet finanšu instrumentu pārvešana no viena finanšu instrumentu konta uz citu finanšu instrumentu kontu – ieguldījumu pakalpojums.⁶⁷ Ieguldījumu pakalpojums Latvijā ir tiesīgas veikt tikai kredītiestādes, ieguldījumu pārvaldes sabiedrības un atsevišķos gadījumos – apdrošināšanas brokeri un ieguldījumu pārvaldes sabiedrības. Diskutabls ir jautājums par to, vai vārda akcija kā tāda un visos gadījumos ir atzīstama par finanšu instrumentu Finanšu instrumentu tirgus likuma izpratnē un līdz ar to vai finanšu instrumentu kontu atvēršana vārda akciju uzskaitē un vārda akciju pārvedumu izpilde starp vārda akciju turēšanai atvērtiem finanšu instrumentu kontiem ietilpst Finanšu instrumentu tirgus likumā regulēto ieguldījumu pakalpojumu un ieguldījumu blakus pakalpojumu kopumā.

Komerclikuma norāde uz akciju kā vērtspapīru⁶⁸ būtu tulkojama ne tikai kā norāde uz akcijas liettiesisko formu (tādējādi diferencējot to no kapitāla daļas), bet arī uz citām vērtspapīram raksturīgām pazīmēm – individualizāciju, drošību, īpatnībām apgrozības kārtībā. Tas kopumā liecina, ka atbilde uz iepriekš minēto jautājumu ir apstiprinoša, t. i., neatkarīgi no tā, vai vārda akcija ir atzīstama par finanšu instrumentu Finanšu instrumentu tirgus likuma izpratnē, Komerclikums kā nepieciešamu prasību dematerializētu vārda akciju izlaišanai un turpmākai apgrozībai paredz šo akciju iegrāmatošanu finanšu instrumentu kontā pie ieguldījumu pakalpojuma sniedzēja.

Kā izriet no Komerclikuma pārejas noteikumu 11. punkta, likumdevējs vārda akciju uzskaiti finanšu instrumentu kontos nezināmu motīvu vadīts nav saistījis ar vārda akciju iegrāmatošanu LCD un ir pieļāvis, ka vārda akcijas var būt iegrāmatotas finanšu instrumentu kontos, neveicot to sākotnējo uzskaiti LCD. Taču gan no Komerclikuma 238. panta trešās daļas sākotnējās, gan pašlaik spēkā esošās redakcijas izriet, ka dematerializētas vārda akcijas jebkurā gadījumā ir iegrāmatojamas finanšu instrumentu kontos, ko atver un uztur ieguldījumu pakalpojumu sniedzējs.

Tādējādi papildus Komerclikumā tieši uzskaitītajiem akciju emisijas dokumentiem un darbībām jau pašlaik akciju sabiedrībai, izlaižot dematerializētas vārda akcijas, ir jāvienojas ar ieguldījumu pakalpojumu sniedzēju par akciju iegrāmatošanu un finanšu instrumentu kontu atvēršanu emitēto akciju ieguvējiem.⁶⁹

Atšķirībā no uzrādītāja akciju uzskaites un aprites dematerializētu vārda akciju, kas nav iegrāmatotas LCD, uzskaitē un aprītē ir būtiska atšķirība – šo akciju pārvedumi ir iespējami tikai viena finanšu instrumentu kontu turētāja – pakalpojumu sniedzēja ietvaros. Tāpēc katram jaunam vārda akciju ieguvējam

pirms akciju pārejas darījuma izpildes saskaņā ar pašreizējo kārtību ir jāatver savs finanšu instrumentu konts pie attiecīgā kontu turētāja.

Faktiski ir radusies diezgan paradoksāla situācija – saskaņā ar Komerclikumu gan vārda akcijas, gan uzrādītāja akcijas ir iegrāmatojamas finanšu instrumentu kontos. Taču vienā gadījumā akcijas tiek atzītas par pilnvērtīgiem finanšu instrumentiem, kam tiek piešķirti visi finanšu instrumentu rekvizīti un ko ir iespējams pārvest starp finanšu instrumentu kontu turētāju finanšu instrumentu kontiem (ievērojot no Finanšu instrumentu tirgus likuma izrietošos ierobežojumus), savukārt otrā gadījumā faktiski tiek radīts īpatnējs finanšu instrumentu hibrīds, kam nav eksistences ārpus konkrētā finanšu instrumentu kontu turētāja kontu sistēmas. Pēc būtības šīs akcijas tikai nosacīti var atzīt par dematerializētu vērtspapīru, daudz precīzāk tās būtu raksturojamas kā akcionāra (ieguldītāja) prasījuma tiesība pret finanšu konta instrumenta turētāju (daļā, kas attiecas uz akcijas piederību un akcijas augļiem) un akciju sabiedrību (daļā, kas attiecas uz akcionāra tiesībām un to izlietošanu).

Iztulkojot Finanšu instrumentu tirgus likuma 125. panta noteikumus kopsakarā ar tā paša likuma 3. panta otro daļu un iepriekš minētajiem secinājumiem par dematerializētu vārda akciju apgrozības īpatnībām, ir secināms, ka Finanšu instrumentu tirgus likuma 125. pantā noteiktā finanšu instrumentu piederības prezumpcija nav piemērojama dematerializētām vārda akcijām. Šo secinājumu pastiprina arī Komerclikuma pārejas noteikumu 11. punkta un 236.¹ panta noteikumi. Līdz ar to dematerializētu vārda akciju turētāji neapšaubāmi tiek nostādīti nelabvēlīgākā stāvoklī.

Uzskatu, ka pašreizējā dalītā dematerializētu akciju iegrāmatošanas sistēma, kad uzrādītāja akcijas ir iegrāmatojamas LCD, bet vārda akcijas – pie ieguldījumu pakalpojumu sniedzēja, neveicot grāmatojumu Centrālajā depozitārijā, ir samākslota un tai nav pārliecinoša pamata. Likumdevējs jau ir izšķīries par noteikumu, ka dematerializētas akcijas var eksistēt tikai grāmatojuma formā. Tāpat likumdevējs jau vienreiz ir noteicis institūciju, kas veic dematerializētu vērtspapīru iegrāmatošanu un uzskaiti Latvijā – tas ir LCD.⁷⁰ Šai institūcijai likumdevējs jau ir uzdevis veikt ne tikai publiskā apgrozībā esošu vērtspapīru, bet arī jebkuru citu uzrādītāja akciju iegrāmatošanu un uzskaiti. LCD ir daļa no starptautiskās finanšu instrumentu depozitāriju sistēmas, tam ir izstrādāta un ieviesta noteikta, pietiekami precīzi regulēta un skaidra vērtspapīru uzskaites un aprites kārtība, kas padara uzrādītāja akciju darījumus, akcionāru tiesību izlietošanu, kā arī pašu akciju uzskaiti vienkāršu un viegli realizējamu. Dematerializētas vārda akcijas pagaidām atrodas ārpus šīs sistēmas. Kāpēc?

Reģistru vešanas pamatmodeļi

Šī raksta gaitā jau ir iezīmēti vairāki pamata modeļi dalībnieku/akcionāru reģistra nodalītai vešanai.

Līguma modelis. Vienkāršākais modelis ir reģistra vešanas funkcijas deleģējums attiecīga pakalpojuma sniedzējam uz līguma pamata. Šajā gadījumā pakalpojuma saturs, pakalpojuma sniedzēja pienākumi un atbildība tiek atrunāti līgumā starp sabiedrību un pakalpojumu sniedzēju. Šis modelis nemaina valdes atbildību par reģistrā veiktajiem ierakstiem ne pret sabiedrību, ne tās akcionāriem. Pašlaik šāda veida pakalpojumu Latvijā akciju sabiedrībām jau sniedz AS "Latvijas Centrālais depozitārijs".⁷¹ Tiek ierosināts šāda pakalpojuma sniegšanu vai tiesības veikt atsevišķus ierakstus dalībnieku reģistrā piešķirt arī zvērinātiem notāriem, valsts notāriem.⁷² Šim modelim ir būtiski, lai informācija par personu, kam ir deleģēta dalībnieku reģistra vešana, ir pieejama publiski – norādot to sabiedrības statūtos vai ierakstot komercreģistrā.

J. Kārklīņš, atsaucoties uz Igaunijas pieredzi, ierosina izveidot īpašu kapitāla vērtspapīru (daļu) reģistratoru UR, kam SIA brīvprātīgi varētu nodot savu dalībnieku reģistru vešanu, vienlaikus nosakot tiesiskās sekas ierakstiem šajā reģistrā, t. sk. to, ka ieraksts ir priekšnoteikums no kapitāla daļām izrietošo tiesību izmantošanai un aizsargā labticīgas trešās personas.⁷³ Idejiski atbalstu šo risinājumu, taču nav skaidrs, kāpēc šāds reģistrs būtu veidojams UR paspārnē, ja līdzīgas funkcijas attiecībā uz akciju sabiedrībām jau veic LCD.

Likumiskais modelis. Šāds modelis attiecībā uz akciju sabiedrībām ir noteikts Igaunijā – kā jau iepriekš minēts, saskaņā ar Igaunijas Komerclikumu visas akciju sabiedrības akcijas ir iegrāmatojamas Igaunijas Centrālajā depozitārijā.⁷⁴ Akciju uzskaiti (akcionāru reģistru) ved Igaunijas Centrālais depozitārijs.⁷⁵ Tāpat Igaunijas Centrālajā depozitārijā var tikt iegrāmatotas arī SIA kapitāla daļas.⁷⁶ Latvijā šis modelis realizētos, ja, līdzīgi kā Igaunijā, Komerclikumā tiku noteikts, ka visas akciju sabiedrības dematerializētās akcijas ir iegrāmatojamas LCD, papildus paredzot, ka arī akciju uzskaiti (akcionāru reģistru) ved LCD, un piešķirot SIA tiesības iegrāmatot kapitāla daļas finanšu instrumentu kontos un/vai nodot dalībnieku reģistra vešanas funkciju LCD.

Šis modelis risina visas šajā rakstā analizētās problēmas – gan nodrošina atbilstošu īpašumtiesību aizsardzības līmeni, gan akcionāru neatkarību no valdes, gan akciju piederības un dalībnieka tiesību ieguves problēmjautājumus. Šis risinājums neradīs būtiskas papildu izmaksas akciju sabiedrībai, jo tai jau pašlaik saskaņā ar Komerclikumu ir pienākums izmantot dematerializēto akciju turēšanai trešās personas – finanšu instrumentu konta turētāja pakalpojumus. Tāpat nav paredzama ievērojama dokumentu aprīte, jo lielākā daļa darbību var tikt veiktas elektroniski, izmantojot gan elektroniskā paraksta risinājumus, gan LCD dalībnieku piedāvātos

personu autorizācijas un darījumu elektroniskajā vidē risinājumus.⁷⁷ Vairumā gadījumā atkritu vajadzība ārvalstniekiem – kapitāla daļu vai akciju turētājiem saņemt un iesniegt sabiedrības valdei (un komercreģistra iestādei) saistībā ar daļu atsavināšanu pašlaik komercreģistra pieprasītos esības un pilnvarojuma dokumentus.⁷⁸

Nemot vērā, ka dematerializētu vērtspapīru reģistrs var tikt vests elektroniski, šis modelis nodrošina operatīvu pieeju tiešsaistes režīmā visai nepieciešamajai informācijai jebkurai tiesīgai personai jebkurā laikā. Līdz ar to ir maksimāli iespējams nodrošināt, ka reģistrā esošās ziņas par dalībniekiem/akcionāriem atbilst kapitāla daļu/akciju piederībai (t. i., atrodas reģistra izrakstā norādīto personu finanšu instrumentu kontos). Tāpat šis risinājums atvieglotu nepieciešamo ziņu saņemšanu un iesniegšanu komercreģistrā likumā paredzētajos gadījumos (piemēram, par kapitāla vērtspapīru iegādi vai atsavināšanu Koncernu likumā paredzētajos gadījumos).

Nemot vērā, ka dematerializētu vērtspapīru aprīte notiek, izmantojot finanšu instrumentu kontus, ievērojami samazinās neatļautu darījumu skaits, ko nodrošina gan finanšu instrumentu konta īpašnieka un finanšu instrumentu konta apkalpotāja līguma noteikumi par darījumiem ar kontā esošiem finanšu instrumentiem, gan arī vispārējās finanšu un kapitāla tirgus dalībniekiem noteiktās elektronisko sistēmu drošības prasības.

Reģistra turētāja modelis. Saskaņā ar šo modeli kapitālsabiedrībām ir pienākums sniegt ziņas par to dalībniekiem un akcionāriem un citas likumā noteiktās ziņas (t. i., dalībnieku un akcionāru reģistrus) un izmaiņām tajās komercreģistra iestādei. Komercreģistra iestāde šīs ziņas apkopo vienotā dalībnieku/akcionāru reģistrā vai pievieno attiecīgās kapitālsabiedrības lietai komercreģistrā. Komercreģistrā esošajām ziņām tiek piešķirta publiska ticamība. Šis pēdējais ir modelis, pēc kura darbotos UR kā komercreģistra iestāde.

Atšķirībā no iepriekšējā modeļa šis risinājums rada papildu slogu akciju sabiedrībai, jo komercreģistram nepieciešamās ziņas ir jāsaņem un jāiesniedz. Tāpat šis modelis nenodrošina, ka ziņas, kas tiek apkopotas vai padarītas publiski pieejamas komercreģistra iestādē, ir aktuālas – starp ieraksta veikšanu dalībnieku vai akcionāru reģistrā sabiedrībā un šo ziņu saņemšanu un publiskošanu komercreģistra iestādē vienmēr būs starplaiks. Dokumentu elektroniska aprīte šo starplaiku var ievērojami samazināt, taču nevar to izslēgt pilnībā.

Atšķirībā no iepriekšējā modeļa šis modelis tikai daļēji palielina akciju/kapitāla daļu darījumu un piederības drošumu, jo tajā nav paredzēta darījuma dalībnieku personu pārbaude. Līdzīgi kā līdz šim, darījumu dalībnieku personu pārbaudi veic sabiedrības valde.

Kā viens no galvenajiem trūkumiem ir minama Komercreģistra iestādē esošo ziņu pieejamība trešajām personām – šīs ziņas ir atsevišķi jāpieprasa komercrēģistra iestādei (līdz ar ko tās nav tūlītēji pieejamas) vai jāpērk no trešajām personām, kam šīs ziņas ir pieejamas no komercrēģistra uz līguma pamata.

Optimālais reģistru vešanas modelis

Publiski tiek diskutēts par vairākiem dalībnieku/akcionāru reģistru vešanas un kapitāla daļu aprites regulējuma modeļiem. Pretstatā raksta ievadā izteiktajām bažām par centralizēta reģistra izveidi, pašlaik neviens no publiski diskutētajiem modeļiem tomēr neparedz pilnīgu centralizāciju. Tiek diskutēts par modeļiem, kas paredz zināmu kapitāla daļu/akciju reģistrācijas funkciju koncentrēšanu, neskarot esošo uzrādītāja akciju un publiskajā apgrozībā esošo akciju uzskaites un aprites kārtību. Diskusijas centrā pašlaik ir akcionāru reģistra vešanas, turēšanas jautājumi. Paralēli tam tiek diskutēts par izmaiņām kapitāla daļu dalībnieku/dalībnieku reģistru reģistrācijas kārtībā,

tomēr pēc būtības neapsverot iespēju nodot šo funkciju no uzņēmumu reģistra citai personai.

Diskusijā ir jāizdala divi līmeņi. Pirmkārt, diskusija par to, vai ir nepieciešams, pieļaujams un lietderīgi paredzēt, ka dalībnieku (akcionāru) reģistru ved nevis pati sabiedrība, bet gan cita persona. Otrkārt, vai ir nepieciešama vienota valsts reģistra(u) izveide, kurā tiek apkopotas ziņas par kapitālsabiedrību dalībniekiem un akcionāriem. Šie līmeņi pārklājas tajā daļā, kas skar vienotajā reģistrā iekļauto ziņu publisko ticamību. Vairums komercctiesību ekspertu neatbalsta iespēju nodot dalībnieku (akcionāru) reģistru vešanu trešajai personai, vienlaikus atbalstot nepieciešamību precīzāk noregulēt dalībnieku reģistra iesniegšanas kārtību komercrēģistra iestādē un tās sekas. Tiesa, izteiktie pretargumenti nav principiāli un pamatā attiecas uz pašas kapitālsabiedrības darbības ērtumu. Tāpēc nevajadzētu būt principiāliem iebildumiem ļaut SIA pašai izlemt, vai tā vēlas turpināt reģistra vešanu pati, vai nodot to trešajai personai, t. sk. paredzot arī iespēju iegrāmatot SIA kapitāla daļas LCD.

¹ SIA kapitāla daļas nav kapitāla vērtspapīrs Finanšu instrumentu tirgus likuma 1. panta izpratnē.

² L. Lejas viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.; Lošmanis A. Tiesību jaunrade šoreiz ir lieka. Jurista Vārds, 22.11.2011.

³ Komerclikuma 187. panta piektā daļa.

⁴ Komerclikuma 228. panta otrā daļa.

⁵ Komerclikuma 228. panta trešā daļa.

⁶ Akciju turētāja vai labuma guvēja pienākums paziņot akciju sabiedrībai par noteikta daudzuma akciju vai balsstiesību iegūšanu vai to samazinājumu ir paredzēts vairākos likumos, t. sk. Komerclikuma 171. pantā, Koncernu likuma 6. pantā, Finanšu instrumentu tirgus likuma 60., 61. pantā, kā arī vairākos speciālos likumos.

⁷ Par vārda akciju nepieciešamību sk. sīkāk šī raksta sadaļā par reģistra nepieciešamību sabiedrībai un valdei.

⁸ Lošmanis A. Tiesību jaunrade šoreiz ir lieka. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁹ J. Kārklīņa viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

¹⁰ Sk. Autoru kol. SIA dalībnieku reģistra noformēšana. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 147.–148. lpp.

¹¹ Sk. Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011.

¹² A. Strupiša viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

¹³ Sk. diskusiju šī raksta sadaļā "Komercreģistra iestādē iesniegta dalībnieku reģistra nozīme attiecībā pret trešajām personām".

¹⁴ Sk. Autoru kol. SIA dalībnieku reģistra noformēšana. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 147.–148. lpp. Sk. arī Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Turpat, 350.–351. lpp.

¹⁵ A. Strupiša viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

¹⁶ Turpat.

¹⁷ Civillikuma 1306. pants, Komerčcilas likuma 26. pants. Saskaņā ar Komerčcilas likuma 26. pantu komerčcila ir spēkā, ja ķīlas devējs iekļā kapitāla daļas, ko tas tur trešās personas labā, taču tā nav spēkā, ja tiek iekļātas jau atsavinātas kapitāla daļas.

¹⁸ Komerclikuma 187. panta astotā daļa.

¹⁹ Sk. arī Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 348.–349. lpp.

²⁰ Lošmanis A. SIA kapitāla daļu atsavinājums. Jurista Vārds, 07.04.2009.

²¹ Sīkāk Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 353.–355. lpp.

²² J. Kārklīņa viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

²³ Turpat.

²⁴ Lošmanis A. SIA kapitāla daļu atsavinājums. Jurista Vārds, 07.04.2009.

²⁵ Turpat. Taču sal. arī Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 349. lpp.

²⁶ Turpat

²⁷ A. Strupiša viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

²⁸ Sk. arī Strupiša A. Komerclikuma komentāri III. B daļa. Komersanti. X sadaļa.

Kapitālsabiedrības (134.–184. pants). A. Strupiša juridiskais birojs, SIA, 28. lpp.

²⁹ Sk. Strupiša A. Komerclikuma komentāri III. B daļa. Komersanti. XI sadaļa.

Kapitālsabiedrības (134.–184. pants). A. Strupiša juridiskais birojs, SIA, 21.–23. lpp.

³⁰ A. Strupiša viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

³¹ Sk. Vācijas tiesību regulējuma aprakstu. Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 356.–357. lpp. Saskaņā ar šo regulējumu "sabiedrības dalībnieku sastāva vai viņu dalības izmaiņu gadījumā par daļu īpašnieci uzskatāma vienīgi persona, kura par tādu ir ierakstīta komercrēģistra pieņemtajā dalībnieku sarakstā".

³² Sk. sīkāk raksta sadaļu par akciju formu.

³³ Sk. turpat.

³⁴ Saskaņā ar Komerclikuma 236. panta trešo daļu akcionāram ir tiesības saņemt valdes priekšsēdētāja vai valdes pilnvarota valdes locekļa apliecinātu sabiedrības akcionāru reģistra izrakstu par sev piederošajām akcijām sabiedrībā. No šīs normas neizriet, ka pušu privāttiesiskajās attiecībās izrakstu no akcionāru reģistra nevarētu izsniegt cita persona, t. sk. pakalpojumu sniedzējs, kam valde ir uzdevusi reģistra vešanu.

³⁵ Papildus šīm ziņām ir norādāmas arī ziņas par akciju (kapitāla daļu) apmaksu – datums, kad akcijas ir apmaksātas pilnā apmērā vai akciju apmaksas termiņš, ja akcijas nav apmaksātas pilnībā

³⁶ Sk. arī Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011.

³⁷ Sk. Danovskis E. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra lēmumi un to apstrīdēšana. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri.

Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 332.–334. lpp.; Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Turpat, 355. lpp. Sk. arī Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011.; J. Kārklīņa viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

³⁸ Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011.

³⁹ Strupiša A. Viedoklis diskusijā "Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi". Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁴⁰ Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁴¹ Komerclikuma 8. pants.

⁴² Komerclikuma 12. pants. Sk. arī Jauja H. Komercreģistra iestādes loma komercctiesisku strīdu risināšanā. Jurista Vārds, 07.04.2009; Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 347.–348. lpp.

⁴³ Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 355. lpp. Sk. arī Lošmanis A. SIA kapitāla daļu atsavinājums. Jurista Vārds, 07.04.2009. Sk. arī Danovskis E. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra lēmumi un to apstrīdēšana. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 332.–334. lpp.

Attiecībā uz akciju sabiedrībām šai nostājai tomēr vajadzētu būt striktākai. Ņemot vērā, ka lielākā daļa vārda akciju ir dematerializētas un to apgrozībai saskaņā ar Komerclikumu būtu jānotiek caur finanšu instrumentu kontiem, ko valde pati bez attiecīga pakalpojumu sniedzēja starpniecības nevar nodrošināt, ir lietderīgi apvienot finanšu instrumentu kontu uzturēšanas, akciju pārvedumu nodrošināšanas un akcionāru reģistra vešanas funkcijas, nododot šo funkciju LCD. Tas ļautu izvairīties no nevajadzīgas informācijas un dokumentu aprites starp akciju sabiedrību un finanšu instrumentu kontu turētāju, nodrošinātu akciju piederības un akcionāra tiesību vienlaicīgu pāreju, ļautu nostiprināt un saglabāt ķīlas tiesības uz akcijām, risinātu dažādu amatpersonu un institūciju noteikto liegumu un ierobežojumu izpildes problēmas. Tāpat būtu jāatsakās no domas, ka vārda akcija kā dematerializēts vērtspapīrs var eksistēt ārpus LCD nodrošinātās finanšu instrumentu sistēmas.

Centralizēta akcionāru (dalībnieku) reģistra vešanas funkcijas nodošana LCD ļauj izveidot un uzturēt vienotu, drošu, uzticamu un neitrālu tiešsaistē komercreģistram, citām valsts iestādēm un amatpersonām, kapitālsabiedrībai un tās akcionāriem (dalībniekiem) jebkurā laikā pieejamu

elektronisku reģistru, kurā tiek apkopotas un ir pieejamas aktuālās ziņas gan par kapitālsabiedrības dalībniekiem/akcionāriem, gan arī kapitāla daļu (ja tām tiktu piemērota finanšu instrumentu piederības prezumpcija)/akciju īpašniekiem. Atšķirībā no papīra formas reģistriem elektroniska reģistra vešana ne tikai pieļauj ātrāku informācijas aktualizēšanu un atjaunināšanu, bet arī lielāku drošības pakāpi, izmantojot elektroniskās autentifikācijas un identifikācijas sistēmas. Tāpat tā ir ērtāka gan lietotājiem, gan personām, kas veic darījumus ar kapitāla daļām/akcijām, ko nodrošina gan LCD dalībnieku filiāļu tīkls, gan arī iespēja attiecīgos darījumus veikt elektroniski. Neviena cits no piedāvātajiem modeļiem šādas iespējas neparedz, un savas funkcionalitātes un pieejamības ziņā tie ir daudz ierobežojošāki.

Ņemot vērā, ka līdzīgs modelis jau sekmīgi tiek izmantots Igaunijā, uzskatu, ka arī Latvijai būtu piemērots vienots (centralizēts) akciju (kapitāla daļu) uzskaites un akcionāru/dalībnieku reģistru vešanas modelis un ka šāda reģistra vešana būtu uzskatāma LCD, ņemot vērā, ka jau pašlaik tam saskaņā ar likumu ir uzdots publiskajā apgrozībā esošo un uzrādītāja akciju iegrāmatošana un uzskaitē. ■

⁴⁴ J. Kārklīņa viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁴⁵ Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra 2010. gada 20. janvāra lēmums Nr. 1-5/11. [8] punkts. Sk. arī Danovskis E. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra lēmumi un to apstrīdēšana. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu Reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 332.–334. lpp.

⁴⁶ Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 349. lpp.

⁴⁷ J. Kārklīņa viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁴⁸ Turpat.

⁴⁹ Administratīvās rajona tiesas 2011. gada 29. jūlija sprieduma lietā A420610110, [10], [14] punkts. Par minēto tiesas nolēmumu ir iesniegta apelācijas sūdzība, lietas izskatīšana nozīmēta uz 2013. gadu. Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 2. decembra spriedums lietā A420511410, [11]–[13] punkts. Arī par šo nolēmumu ir iesniegta apelācijas sūdzība, kas vēl nav izskatīta.

⁵⁰ Lieta A 420610110, [10] punkts, A420511410, [12] punkts.

⁵¹ Sk. Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra 2010. gada 20. janvāra lēmuma Nr. 1-5/11 [8] punktu; Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra 2011. gada 4. novembra lēmuma Nr. 1-5/156 [6] punktu, u. c.

⁵² Sk. arī SIA dalībnieku reģistra noformēšana. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 147.–150. lpp.

⁵³ Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011. Šadinovs V. Par dalībnieku vai akcionāru reģistra vešanu. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁵⁴ Galvenā valsts notāra 2011. gada 4. novembra lēmums Nr. 1-5/156.

⁵⁵ A. Struģiņa viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011, sk. arī Lošmanis A. Tiesību jaunrade šoreiz ir lieka. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁵⁶ Turpat.

⁵⁷ Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁵⁸ L. Lejas viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁵⁹ Pašlaik likums tikai ļoti nedaudzdos gadījumos prasa vārda akciju esamību kā nosacījumu akciju sabiedrības tiesībai veikt zināma veida komercdarbību. Šādas prasības ir noteiktas, piemēram, Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību likuma 4. panta otrajā daļā, likuma "Par privātajiem pensiju fondiem" 3. panta otrajā daļā, kas nosaka, ka ieguldījumu pārvaldes sabiedrība, pensiju fonds var emitēt tikai vārda akcijas. Šajos gadījumos nepieciešamību pēc īpaši regulējuma rada paša likumdevēja noteiktā prasība, ka ieguldījumu fondu pārvaldes un pensiju fondu darbību var veikt tikai akciju sabiedrības. Ne šajā gadījumā, ne citos gadījumos, kad likums tiesību veikt noteikta veida komercdarbību piešķir tikai akciju sabiedrībai, šim ierobežojumam

vairs nav pietiekama pamata, tas ir drīzāk vēsturisks nekā nepieciešams, un tā mērķis sekmīgi var tikt un tiek panākts citiem līdzekļiem.

⁶⁰ Komerclikuma 252. panta otrā daļa, 273. panta otrās daļas 2. punkts. Šī atšķirība ir nosacīta. Ziņas par akcionāru sapulci tiek paziņotas arī publiskā apgrozībā esošo akciju turētājiem un uzrādītāja akciju turētājiem saskaņā ar Latvijas Centrālā depozitārāja noteikumiem un finanšu instrumentu konta apkalpošanas līguma noteikumiem, ko akciju turētājs ir noslēdzis ar Latvijas Centrālā depozitārāja dalībnieku – konta turētāju (Sk. piemēram, Latvijas Centrālā depozitārāja noteikumus Nr. 7, 4.5. punktu).

⁶¹ Komerclikuma 238. panta otrā daļa.

⁶² Komerclikuma 255. panta otrā daļa.

⁶³ Komerclikuma 237. panta otrā un trešā daļa.

⁶⁴ Igaunijas Komerclikuma 229. pants.

⁶⁵ Igaunijas Komerclikuma 229. panta 2.2. daļa.

⁶⁶ Finanšu instrumentu tirgus likuma 3. panta piektās daļas 1. punkts.

⁶⁷ Finanšu instrumentu tirgus likuma 3. panta ceturtais daļas 1. punkts.

⁶⁸ Komerclikuma 226. panta pirmā daļa.

⁶⁹ Atšķirībā no Latvijas Igaunijas Komerclikums akciju sabiedrības dibināšanas dokumentu sarakstā iekļauj arī dokumentu, kas apliecina akciju eksistenci – Igaunijas Centrālā depozitārāja apstiprinājumu, ka akcijas ir iegrāmatotas depozitārijā (sk. Igaunijas Komerclikuma 228. pantu).

⁷⁰ Ir jānodala akciju sabiedrība "Latvijas Centrālais depozitārijs" no Finanšu instrumentu tirgus likumā un citos likumos minētā "Latvijas Centrālā depozitārāja". Likumā minētais "Latvijas Centrālais depozitārijs" ir institūcija, kas pilda likumā noteiktas funkcijas, savukārt AS "Latvijas Centrālais depozitārijs" ir persona, kas pašlaik pilda minētās institūcijas funkcijas. Finanšu instrumentu tirgus likums pieļauj, ka Latvijas Centrālā depozitārāja funkciju pildītājs var mainīties. Diskutējot par iespējamām izmaiņām kapitāla vērtspapīru iegrāmatošanā un uzskaitē, šos divus jēdzienus vajadzētu nodalīt, analizējot jautājumu konceptuāli, nevis pievērsoties tam, vai konkrētā kapitālsabiedrība, kas pilda Centrālā depozitārāja funkcijas, ir piemērota papildu funkciju piešķiršanai.

⁷¹ Sk: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/index.php?id=3793496>.

⁷² Paegle A. Par drošu un mūsdienīgu dalībnieku un akcionāru reģistru. Jurista Vārds, 22.11.2011. Sk. salīdzinājumam Vācijas tiesību sistēmas aprakstu. Lošmanis A. Uzņēmumu reģistra loma SIA kapitāla daļu atsavinājumos. Rakstu kr.: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs. Vēsture, prakse, komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 356.–357. lpp.

⁷³ J. Kārklīņa viedoklis. Dalībnieku un akcionāru reģistra vešana: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 22.11.2011.

⁷⁴ Igaunijas Komerclikuma 229. panta 2.2. daļa.

⁷⁵ Igaunijas Komerclikuma 233. pants.

⁷⁶ Igaunijas Komerclikuma 148. panta septītā daļa.

⁷⁷ Internetbanku autorizācijas sistēmas jau pašlaik tiek izmantotas daudz publisko pakalpojumu saņemšanai, pieejai publiskām datubāzēm u. tml.

⁷⁸ Sk. diskusiju raksta sadaļā par komercreģistra iestādē iesniegta dalībnieku reģistra nozīmi attiecībā pret trešajām personām.